

POSTANOWIENIE

Dnia 16 maja 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Robert Stefanicki (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Leszek Bielecki

SSN Jarosław Sobutka

w sprawie z odwołania E. sp. z o.o. z siedzibą w W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w Warszawie
z udziałem M.B.
o podleganie ubezpieczeniom społecznym,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 16 maja 2023 r.,
zażalenia odwołującej się Spółki na wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z dnia 10 października 2022 r., sygn. akt III AUa 1423/21,

I. oddala zażalenie,

**II. zasądza od E. sp. z o.o. w W. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń
Społecznych [...] Oddziału w Warszawie kwotę 240,00 (dwieście
czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa
procesowego w postępowaniu zażaleniowym.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Warszawie uwzględnił apelację Zakładu Ubezpieczeń
Społecznych [...] Oddział w Warszawie i wyrokiem z dnia 10 października 2022 r.
uchylił wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 29 kwietnia 2021 r., przekazał
sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz pozostawił temu sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

Sąd Apelacyjny podzielił pogląd organu rentowego, że zaskarżona decyzja, którą organ rentowy ustalił, że ubezpieczona podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu jako pracownik u płatnika składek E. sp. z o.o. nie mieści się w katalogu decyzji, wobec których możliwe jest wydanie orzeczenia kasatoryjnego na podstawie art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. Nie była to decyzja dotycząca zobowiązania ubezpieczonej, ustalająca wymiar tego zobowiązania ani obniżająca jej świadczenie. Konsekwencją uprawomocnienia się tej decyzji byłoby dopiero wydanie decyzji ustalającej ewentualne zobowiązania i to nie osoby ubezpieczonej, ale płatnika składek.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że w przedmiotowej sprawie, na skutek błędnej wykładni art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., Sąd Okręgowy odstąpił od merytorycznej oceny sprawy i wydania orzeczenia odnośnie do zaskarżonej decyzji (na podstawie art. 477¹⁴ § 1 lub 2 k.p.c.), a więc nie rozpoznał istoty sprawy. W tych okolicznościach uznać należy, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy, co stało się podstawą uchylecia przez Sąd Apelacyjny zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania przez ten Sąd pierwszej instancji na podstawie art. 386 § 4 k.p.c.

W zażaleniu zarzucono: „rażące naruszenie przepisów postępowania tj. art. 477^{14a} w zw. z art. 477¹¹ k.p.c. poprzez nieuchylenie wyroku sądu pierwszej instancji i poprzedzającej go decyzji Organu rentowego oraz nieprzekazanie sprawy do ponownego rozpoznania bezpośrednio Organowi rentowemu, podczas gdy Organ rentowy rażąco naruszył przepisy o postępowaniu administracyjnym i nie przeprowadził postępowania administracyjnego w stosunku do wszystkich podmiotów, które powinny być jego stroną tj. aktualnego pracodawcy, podmiotów współpracujących z Ubezpieczoną na podstawie umowy cywilnoprawnej. Jako stronę postępowania i decyzji oznaczył jedynie Spółkę, która nigdy nie zatrudniała i nie współpracowała z Ubezpieczoną. W szczególności brak oznaczenia aktualnego pracodawcy i jednocześnie płatnika składek tj. podmiotu E.1 sp. z o.o., jako strony decyzji administracyjnej uniemożliwiło mu branie czynnego udziału zarówno w postępowaniu prowadzonym przez Organ rentowy, jak i w postępowaniu sądowym, jako strona. W konsekwencji tego, w ślad za rażąco błędnym oznaczeniem stron w postępowaniu administracyjnym, także Sąd Apelacyjny pozbawił zarówno E. 1 sp. z

o.o., jak i innych płatników składek, którzy powinni być stroną postępowania, możliwości obrony swych praw”.

Organ rentowy, w odpowiedzi na zażalenie, wniósł o jego oddalenia i zasądzenia od skarżącego na swoją rzecz kosztów postępowania zażaleniowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie ma podstawę procesową (art. 394¹ § 11 k.p.c.), a nie materialną (tak jak skarga kasacyjna – art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), co nie oznacza, że ocena zarzutów zażalenia jest całkowicie wolna od prawa materialnego. To przecież prawo materialne określa przedmiot sprawy (obowiązek i uprawnienie), a z drugiej strony uwarunkowuje, jakie postępowanie jest konieczne dla rozstrzygnięcia sprawy (*a contrario* art. 398³ § 1 pkt 2 w związku z pkt 1 k.p.c.). Żądanie, że sprawa powinna wrócić do postępowania przed organem rentowym, nie jest zasadne. W tej sprawie nie ma oparcia w art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. Sąd Najwyższy nie uwzględnił zażaleń skarżącej w podobnych sprawach (m.in. postanowienia z dnia: 4 października 2022 r., II UZ 31/22; 11 października 2022 r., II UZ 22/22, II UZ 28/22; 20 października 2022 r., II UZ 19/22; 26 października 2022 r., II UZ 20/22; 16 listopada 2022 r., II UZ 26/22, II UZ 48/22; 22 listopada 2022 r., II UZ 33/22; 23 listopada 2022 r., II UZ 44/22, II UZ 55/22; 7 grudnia 2022 r., II UZ 37/22; 8 grudnia 2022 r., II UZ 23/22, II UZ 34/22; 13 grudnia 2022 r., II UZ 24/22, II UZ 35/22; 14 grudnia 2022 r., II UZ 18/22, II UZ 49/22, II UZ 60/22; 15 grudnia 2022 r., II UZ 36/22; 10 stycznia 2023 r., II UZ 75/22; 11 stycznia 2023 r., II UZ 27/22, II UZ 30/22, II UZ 42/22, II UZ 52/22, II UZ 72/22; 17 stycznia 2023 r., II UZ 21/22, II UZ 25/22; 26 stycznia 2023 r., II UZ 68/22; 14 lutego 2023 r., II UZ 29/22, II UZ 51/22; 15 lutego 2023 r., II UZ 43/22; 14 marca 2023 r., II UZ 62/22; 13 kwietnia 2023 r., II UZ 61/22, II UZ 64/22; 16 maja 2023 r., II UZ 8/23, II UZ 11/23, II UZ 13/23, II UZ 22/23, II UZ 27/23). Takie samo rozstrzygnięcie w obecnej sprawie nie wynika tylko z potrzeby utrzymania jednolitości orzecznictwa.

Zgodnie z art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., jeżeli decyzja nakładająca na ubezpieczonego zobowiązanie, ustalająca wymiar tego zobowiązania lub obniżająca świadczenie, została wydana z rażącym naruszeniem przepisów o

postępowaniu przed organem rentowym, sąd uchyla tę decyzję i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania organowi rentowemu. Z jego dosłownego brzmienia wynika, że jego treścią w ujęciu podmiotowym objęty jest „ubezpieczony”, a w ujęciu przedmiotowym dotyczy on „zobowiązania” (również jego wymiaru/wysokości) oraz „obniżenia świadczenia”. Granice zastosowania art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. były już przedmiotem zainteresowania Sądu Najwyższego, w ramach którego podnoszono, że postępowanie sądowe w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych skupia się na wadach wynikających z naruszenia prawa materialnego, a kwestia wad decyzji administracyjnych spowodowanych naruszeniem przepisów postępowania administracyjnego pozostaje w zasadzie poza przedmiotem tego postępowania (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 2022 r., I USKP 130/21, LEX nr 3433258). Należy zwrócić uwagę, że nowa regulacja z art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. stanowi wyjątek, który nie może być stosowany dowolnie szeroko nie tylko ze względów podmiotowych i przedmiotowych. Nowa regulacja ma na uwadze te decyzje organu rentowego, które dotknięte są rażącymi naruszeniami procedury i których konwalidacja z tej przyczyny nie jest możliwa przed sądem ubezpieczeń społecznych (sądem pierwszej instancji). Taka sytuacja nie występuje w tej sprawie, gdyż jej istota sprowadza się do kwestii, kto był podmiotem zatrudniającym. Nie stwierdza się natomiast wadliwości proceduralnej, która uzasadniałaby powrót sprawy do etapu przed organem rentowym. Art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. ma na uwadze tylko sytuację ubezpieczonego, czyli osoby zdefiniowanej w art. 476 § 5 pkt 2 k.p.c. oraz decyzję nakładającą na ubezpieczonego określone zobowiązanie. W tej sprawie sytuacja jest inna, bo mamy decyzję ustalającą podleganie ubezpieczeniom społecznym, skierowaną do skarżącej jako podmiotu zatrudniającego. Odwołanie przysługuje do sądu ubezpieczeń społecznych, który jest sądem powszechnym i rozpoznaje sprawę cywilną na drodze sądowej (art. 1 i 2 k.p.c.).

Celem sądu jest rozpoznanie sprawy (sporu) i taka jest istota zadania ujęta w art. 477¹⁴ § 1 i § 2 k.p.c. Kodeks postępowania cywilnego przejrzyście określił, kto może być stroną w postępowaniu cywilnym w art. 477¹ § 1 k.p.c. Organ rentowy staje się wówczas stroną postępowania cywilnego (pozwaną) i spór jest rozpoznawany wedle reguł procedury cywilnej, przy uwzględnieniu szczególnych

regulacji (art. 459 k.p.c. i n.), które nie oznaczają powrotu do przepisów postępowania administracyjnego. Wskazany wyżej prymat prawa materialnego, wyróżnia więc rozpoznanie sprawy cywilnej od postępowania administracyjnego. Chodzi o rozpoznanie sprawy, a nie tylko o rozpoznanie odwołania od decyzji w trybie administracyjnym. Traci zatem na znaczeniu zarzut naruszenia art. 28 k.p.a., bowiem przed sądem powszechnym znaczenie ma przede wszystkim procedura cywilna (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.), a płatnik może być zainteresowanym w sprawie (art. 477¹¹ § 2 k.p.c.). Ten ostatni przepis nie był podstawą apelacji i rozstrzygnięcia Sądu II instancji, można jednak zauważyć, że skoro płatnik składek nie ma w prawie procesowym statusu ubezpieczonego, to w sprawach o objęcie ubezpieczeniem społecznym i określenie wysokości podstawy wymiaru składek art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. nie znajduje zastosowania; nie jest to zarazem sprawa, w której wobec ubezpieczonego wydano decyzję nakładającą zobowiązanie, ustalającą wymiar tego zobowiązania lub obniżającą świadczenie (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia: 3 września 2020 r., II UZ 12/20, 17 stycznia 2023 r., II UZ 21/22). Inaczej mówiąc płatnik składek będący adresatem wydanej z urzędu decyzji w przedmiocie ustalenia istnienia bądź nieistnienia obowiązku ubezpieczenia w postępowaniu przed sądem ubezpieczeń społecznych nie ma statusu „ubezpieczonego”, ale „innej osoby, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja” wymienionej w art. 477¹¹ § 1 k.p.c. Podobnie jak ubezpieczony, osoba ta jest adresatem decyzji wydanej przez organ rentowy, w stosunku do której decyzja organu rentowego wywołuje bezpośrednie skutki prawne i która - w odróżnieniu od zainteresowanego - była już uczestnikiem postępowania przed organem rentowym, tj. została co najmniej wymieniona w treści decyzji organu rentowego. Osoba ta nie jest jednak inicjatorem postępowania przed organem, który wydaje względem niej decyzję, działając bez jej wniosku, uwzględniając między innymi, decyzje wydawane w sprawach o ustalenie istnienia ubezpieczenia i obowiązku uiszczenia składek z tego tytułu (wyroki Sądu Najwyższego z dnia: 5 września 2017 r., II UK 360/16, LEX nr 2390723, 2 września 2020 r., I UK 238/19, LEX nr 3062755, postanowienia Sądu Najwyższego z dnia: 28 czerwca 2016 r., II UZ 18/16, LEX nr 2111410, 23 listopada 2022 r., II UZ 44/22). W art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. chodzi o "rażące naruszenie" przepisów o postępowaniu przed organem

rentowym - ocena ta powinna uwzględniać specyfikę postępowania sądowego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, w tym także mieć na uwadze art. 477¹¹ § 2 k.p.c. (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2023 r., II UZ 72/22). Przepis ten daje możliwość wprowadzenia dodatkowego podmiotu (którego interesu prawnego lub obowiązku dotyczy postępowanie - zainteresowanego w postępowaniu sądowym) jako strony na etapie postępowania sądowego, co sanuje ewentualną wadliwość postępowania administracyjnego.

Na wstępie należy zauważyć, że art. 123 ustawy systemowej wskazuje, że w sprawach uregulowanych tą ustawą stosuje się przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego, chyba że ustawa stanowi inaczej. Oceny w powyższych rozważaniach nie zmienia dotychczas powoływany zarzut w podobnych sprawach oraz w uzasadnieniu zażalenia naruszenia art. 38a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Zasadniczo jest to regulacja dotycząca sytuacji z art. 8 ust. 2a tej ustawy (który w tej sprawie nie był podstawą decyzji). Pozwany może ustalić, kto jest pracodawcą (zatrudniającym). Decyzja jest wówczas pochodna (deklaratywna) od stosunku prawnego powstałego z mocy ustawy lub umowy. ZUS jest stroną stosunków ubezpieczenia i samodzielnie ustala czy zgłaszający płatnik jest rzeczywistym pracodawcą. Zatem może stwierdzić w decyzji, że inny podmiot jest faktycznym pracodawcą. Taką wykładnię i stosowanie prawa wzmocnił, a w istocie potwierdził ustawodawca, dodając do art. 83 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych przepis ust. 1 - Zakład wydaje decyzje w zakresie indywidualnych spraw dotyczących w szczególności - pkt 1a ustalenia płatnika składek. Istotny jest też art. 38a ust. 1 tej ustawy, dodany ustawą z dnia 11 maja 2017 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2017 r., poz. 1027), a stanowiący, że „Jeżeli w związku z przeprowadzonym postępowaniem wyjaśniającym lub kontrolą wykonywania przez płatników składek obowiązków z zakresu ubezpieczenia społecznego zachodzi konieczność wydania decyzji, o której mowa w art. 83 ust. 1 pkt 1a, Zakład wydaje decyzję podmiotowi zgłaszającemu ubezpieczonych do ubezpieczeń społecznych oraz płatnikowi składek ustalonemu przez Zakład” (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2020 r., I UK 137/19, Legalis nr 2601838, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia

13 kwietnia 2021 r., I USK 94/21, Legalis nr 2557190). Ustawodawca zatem wskazuje, że mogą być różne podmioty, czyli zgłaszający i płatnik, zatem samo zgłoszenie może być weryfikowane i pozwany może stwierdzić, że inny podmiot jest pracodawcą i płatnikiem składek. Przejście samych pracowników bez przejścia wykorzystywanego przez nich substratu majątkowego nie wypełnia hipotezy normy prawnej z art. 23¹ k.p. (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 czerwca 2021 r., I USKP 37/21, Legalis nr 2763823, M. Zagórski, Ustalenie płatnika składek na ubezpieczenia społeczne, BISP 2022, Nr 12). Należy zatem podkreślić, że nie doszło do uchybienia art. 38a § 1 w związku z art. 123 ustawy systemowej i art. 28 k.p.a. art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. upoważnia sąd do uchylenia decyzji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania organowi rentowemu tylko w razie wydania decyzji „z rażącym naruszeniem przepisów o postępowaniu przed organem rentowym”. Zestawienie treści przepisu z art. 477^{14a} k.p.c. nie pozostawia wątpliwości, że art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. zawiera upoważnienie tylko dla sądu pierwszej instancji.

Odnosząc powyższe rozważania do rozpoznawanego zażalenia i powołania art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., należy zwrócić uwagę, że skoro przepis ten adresowany jest do Sądu pierwszej instancji, to Sąd odwoławczy wydając zaskarżone postanowienie, nie miał możliwości mu uchybić. Można zatem zauważyć, że Sąd Apelacyjny w Warszawie nie mógł naruszyć art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., ponieważ nie był uprawniony do jego zastosowania. Sąd ten wydał zaskarżone orzeczenie na podstawie art. 386 § 4 k.p.c., który to przepis nie stał się podstawą zaskarżenia. W tych okolicznościach trudno odnosić się do wniesionego zażalenia. Sąd II instancji podniósł, że Sąd I instancji nie rozpoznał istoty sprawy na skutek błędnej wykładni art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c. Sąd Okręgowy odstąpił od merytorycznej oceny sprawy i wydania orzeczenia odnośnie do zaskarżonej decyzji na podstawie art. 477¹⁴, zaniechał zbadania materialnej podstawy roszczenia, a sprawa wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości odnośnie okoliczności faktycznych związanych z wykonywaniem przez ubezpieczoną w okresie objętym decyzją pracy na rzecz płatnika składek. Przy wyrokowaniu na podstawie art. 477^{14a}, sąd II instancji dokonuje oceny prawnej zgłoszonych żądań oraz udziela wskazań co do dalszego postępowania, które są wiążące tak dla organu rentowego,

jak i dla sądów powszechnych obu instancji rozpoznających sprawę powtórnie (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 1986 r., III PZP 78/86, OSPiKA 1988 nr 3, poz. 48; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 1993 r., II URN 4/93, OSNCP 1993 nr 12, poz. 229). Rozstrzygnięcie sądu odwoławczego w części obejmującej przekazanie sprawy organowi rentowemu nie ma charakteru obligatoryjnego; jest ono fakultatywne, o czym świadczy wprost brzmienie komentowanego przepisu (D. Wajda (w:) Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. P. Rylski, Warszawa 2022, komentarz do art. 477^{14a}, pkt 7) i pozostawione jest decyzji sądu. Natomiast „rażące naruszenie prawa”, powinno być oceniane z perspektywy hybrydowego postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. Na etapie sądowym skupia się ono na wadach wynikających z naruszenia prawa materialnego, a zagadnienie takowych decyzji administracyjnych spowodowanych naruszeniem przepisów postępowania administracyjnego, będzie miała istotne znaczenie wtedy, gdy wadliwości postępowania przed organem rentowym nie da się usunąć przez sądem ubezpieczeń społecznych. Rację ma zatem Sąd Apelacyjny, że na skutek błędnej wykładni art. 477¹⁴ § 2¹ k.p.c., Sąd Okręgowy nie rozpoznał istoty sprawy, co uprawniało go do uchylenia jego orzeczenia w oparciu o art. 386 § 4 k.p.c.

W związku z powyższym, opierając się na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w związku art. 394¹ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji niniejszego postanowienia. Rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego wydano na podstawie art. 394¹ § 3 k.p.c. w zw. z art. 398²¹, 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. oraz § 9 ust. 2 w zw. z § 10 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2015 r., poz. 1804).

(J.C-S.)

[ms]

